

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

STATE AND DEVELOPMENT PROBLEMS OF BUSINESS ENTERPRISES IN UKRAINE

Проведено дослідження стану підприємництва в Україні та подальші шляхи їх розвитку. Наведено динаміку зміни кількості підприємств за їх розмірами, кількість робочих місць, які були створенні за допомогою підприємства. Обґрунтовано економічну та соціальну функцію діяльності малого та середнього підприємництва. Здійснено аналіз економічної ситуації в країні та реформ, які стосуються розвитку підприємництва. Проаналізовано яку користь отримує як держава, так і саме підприємство від змін в законодавстві та змін на ринку в цілому. Підтверджено необхідність підтримки цього сектору економіки, враховуючи досвід іноземних країн, адже недостатнє фінансування є основним фактором банкрутств підприємств, що супроводжується спадом виробництва, ростом рівня безробіття та економічним занепадом. Наведено шляхи вирішення проблем малого та середнього бізнесу, які допоможуть розкрити свій потенціал підприємствам та принести максимальну користь економіці країни при мінімальних затратах.

Ключові слова: підприємство, економіка, виробництво, економічне зростання, кредит.

Проведено исследование состояния предпринимательства в Украине и дальнейшие пути их развития. Наведено динаміку изменения количества предприятий по их размерам, количество рабочих мест, которые были созданы с помощью предприятия. Обосновано экономическую и социальную функцию деятельности малого и среднего предпринимательства. Осуществлен анализ экономической ситуации в стране и реформ, касающихся развития предпринимательства. Проанализировано какую пользу получает как государство, так и само предприятие от изменений в законодательстве и изменений на рынке в целом. Подтверждена необходимость поддержки этого сектора экономики, учитывая опыт зарубежных стран, ведь недостаточное финансирование является основным фактором банкротств предприятий, сопровождаемых спадом производства, ростом безработицы и экономическим упадком. Наведено пути решения проблем малого и среднего бизнеса, которые помогут раскрыть свой потенциал предприятиям и принести максимальную пользу экономике страны при минимальных затратах.

Ключевые слова: предприятие, экономика, производство, экономический рост, кредит.

УДК 334.012.64

Чубка О.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів
Національний університет
«Львівська політехніка»

Ярмошук А.Ю.

студент
Національний університет
«Львівська політехніка»

The study of the state of entrepreneurship in Ukraine and the further ways of their development are conducted. The dynamics of changes in the number of enterprises by their size, the number of jobs created by the enterprise are given. The economic and social function of small and medium business activity is substantiated. Enterprises create new jobs across the country, thus providing jobs for people living in rural areas. Also, small and medium-sized businesses take that part of the economy that is not popular in large enterprises, thus satisfying the demand of consumers on the market. Mostly a small business is a great start for managers. It is there that they can get basic skills to work and improve their knowledge. The economic situation in the country and reforms related to the development of entrepreneurship are analyzed. World experience shows that the state needs to monitor and regulate the activities of small and medium-sized businesses, because with proper state support, rapid and sustained growth of the economy and development of entrepreneurship in the country can be ensured. Therefore, it is necessary to improve the market situation through the active participation of the government. It is analyzed what benefits the state and the enterprise itself receive from changes in legislation and changes in the market in general. The need to support this sector of the economy, taking into account the experience of foreign countries, has been confirmed, as insufficient financing is a major factor in the bankruptcy of enterprises, accompanied by a decline in production, rising unemployment and economic decline. The ways of solving small and medium business problems are presented, which will help to reveal their potential to enterprises and bring the maximum benefit to the economy of the country at minimal expenses. Therefore, first of all, it is necessary to create a government agency that will help solve problems for small and medium-sized businesses, as well as create incentive programs to help finance projects in order to create new jobs and develop the state's economy. And it is then that we will be able to bring most of the enterprises out of the shadow economy. This will make the economy transparent and attractive for world investors.

Key words: enterprise, economy, production, economic growth, credit.

Постановка проблеми. В період коли економіка України трансформується у ринкову, малий та середній бізнес має стати основою для майбутнього росту та тривалого економічного піднесення. Усвідомлюючи це, державі необхідно всіляко підтримувати та надавати всебічну підтримку даному сектору підприємництва. Згідно законодавства України у нашій країні діє ряд різноманітних нормативних актів, які направлені на те, щоб формувати та розвивати підприємництво. Держава зобов'язується створювати комфортні умови для його розвитку, а саме: поліпшення умов отримання земельних ділянок, отримання державного майна в оренду або лізинг, допомога в матеріально-організаційних питаннях, створення об'єктів

інфраструктури, сприяння розвитку та модернізації технологій виробництва. Але як показує практика, всі перераховані умови не виконуються на державному та регіональному рівні. Тому необхідно реформувати економіку так, щоб законодавство не гальмувало розвиток бізнесу, а навпаки йшло йому на зустріч. Тоді вигоду отримають обидві задіяні сторони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над питанням проблематики та перспективи розвитку цього сектору економіки працював Кравченко М.С. [1] У його праці було проаналізовано наявний стан сучасного підприємництва, що дає змогу переконатися у нестабільності політичного середовища в країні та недосконало побудованого законодав-

ства для управління та регулювання діяльності малого та середнього підприємництва.

Колісниченко П.Т. [3] сфокусував свою увагу на формуванні та розвитку малого і середнього підприємництва в Україні і обґрунтував затребуваність вирішення проблем цієї сфери економіки. У праці зроблено акцент на тому, що МСП – це підґрунтя та фундамент ринкового господарства. Тому у сучасних умовах фінансових криз та нестабільної ситуації необхідно стабілізувати становище малого та середнього бізнесу задля розвитку економіки.

Томнюк Т.Л. [4] у своїй праці дослідив сучасні тенденції державної підтримки малого та середнього бізнесу в розвинених країнах. Було охарактеризовано діяльність державних установ щодо інформативної, консультативної та фінансової підтримки МСП. Проаналізовано пільгові програми для підприємництва у світі.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка реальної ситуації в Україні та прогноз розвитку підприємництва в країні з метою фокусування на проблемах та шляхах їх вирішення, що в свою чергу дозволить пришвидшити розвиток підприємництва та економіки загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах, коли Україна хоче здійснити трансформацію економіки в ринкову, необхідно всіляко підтримувати ті сектори економіки, які зможуть забезпечити їх швидкий та стабільний ріст при мінімальних витратах, адже економічні ресурси в нашій державі обмежені. Саме підприємство є ключовим фактором у господарстві будь-якої країни світу і Україна не є винятком. Якщо поглянути на фактори росту економіки успішних країн, то можна побачити, що підприємницька діяльність є основною умовою для досягнення економічного росту.

Проаналізувавши поточну ситуацію сучасного підприємництва, можна переконатися, що нестабільність політичної ситуації в країні несе в собі колосальну шкоду для економіки та її зростання. Першими, хто реагує на погіршення цієї ситуації, є

малий та середній бізнес. Це призводить до зменшення кількості підприємств, зменшення робочих місць та зниження обсягу виробництва.

Тому проблеми захисту підприємств спостерігаються не тільки на рівні підприємства, але й на державному рівні також [1]. Основною проблемою підприємництва є не тривала життєдіяльність підприємств, що зумовлено відсутністю підтримки, високими витратами часу та коштів на оформлення відповідних документів, орієнтація на торгівлю, а не на виробництво, збільшення імпорту продукції, а не виробництво власної, несприятливий інвестиційний клімат, низька здатність вітчизняних підприємств до конкуренції з іноземними компаніями, корупція та рейдерство.

Залежно від кількості працюючих та обсягу доходу від реалізації продукції за рік виділяють малі, середні та великі підприємства. Динаміку їх кількості в Україні подано на рис. 1.

Як видно з рис. 1, кількість малих підприємств в рази перевищує інші види. Тому вони відіграють важливу роль у процесі формування конкуренції на ринку, забезпечують людей робочими місцями, заповнюють ті частини ринку, які не є популярними для великих підприємств. Незважаючи на те, що малий бізнес стикається з низкою проблем, що перешкоджають його існуванню, він продовжує боротися та співпрацювати з іншими елементами ринку та рости. Міжнародна практика показує, що існування та співпраця малого, середнього та великого бізнесу характеризує рівень розвитку економіки в країні.

Важливість малого і середнього бізнесу проявляється під час перебудови економіки, адже саме тоді формується новий соціальний клас, який забезпечує економічну стабільність для людей та країни в цілому. І в цих умовах трансформації ринку потрібно створити механізм, який надавав би підприємству сили реального конкурента, регулював відносини на ринку, тому що цей сегмент ринку створює велику кількість робочих місць в країні (рис. 2).

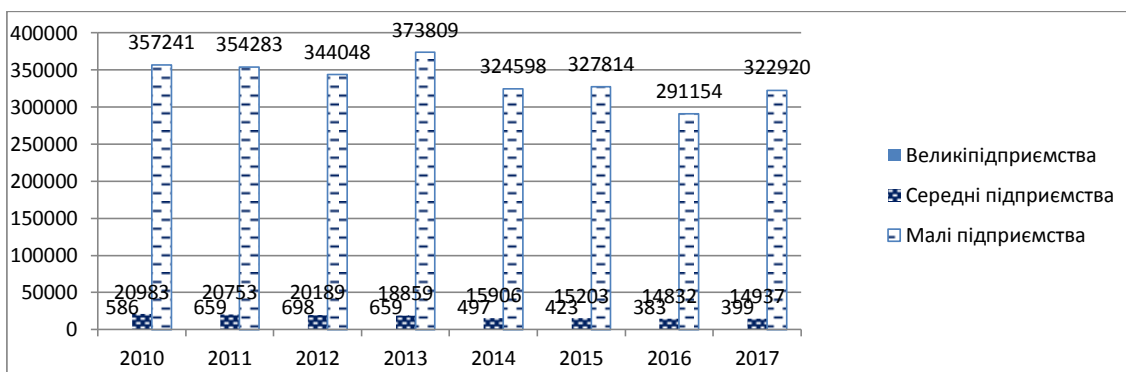

Рис. 1. Динаміка кількості підприємств в Україні за 2010–2017 рр.

Джерело: складено на основі [2]

Як видно з рис. 2, кількість працівників, які працюють на малих та середніх підприємствах, значно перевищує кількість працюючих на великих підприємствах. Це вкотре підтверджує, що не потрібно акцентувати увагу лише на одному секторі економіки, а намагатися розвивати економіку всебічно. Адже малий бізнес створює багато робочих місць, хоча на одному підприємстві може працювати декілька людей.

Також не слід забувати про обсяг реалізованого продукту (табл. 1). За даними ООН обсяг реалізації продукції або надання послуг малим бізнесом складає 30 до 60% від світового господарства [3]. У Німеччині, Японії, Великобританії, США та Канаді малі підприємства займають велику частину ринку. У Німеччині це 99,7% всіх підприємств. Підприємства не тільки виробляють від 50% ВВП, але й експортують продукцію на світові ринки. В США на 10 тис. населення 312 малих підприємств, в Канаді – 937, в Україні – 76.

Тому для створення сприятливих умов розвитку та зростання малого підприємництва необхідно постійно змінювати та пристосовувати методи управління цим сектором бізнесу. Потрібно врахо-

увати політичні фактори, економічні, регіональні особливості, щоб побудувати ту модель управління, що забезпечить максимальну ефективність.

Проаналізувавши дані з табл. 1, можна стверджувати, що МСП (малі та середні підприємства) виробляють 60% від загального обсягу продукції з 2010 по 2017 рр. Тому недооцінка ролі МСП в економіці країни, заниження його потенціалу може призвести до спаду економіки при її трансформації.

Проаналізувавши динаміку зміни кількості підприємств, зміну кількості працівників на підприємствах за їх розмірами та обсяг реалізованої продукції цих підприємств можна стверджувати, що ці підприємства насичують ринок товарами та послугами, які необхідні в суспільстві, саме вони стимулюють зростання обсягу виробництва, адже реалізуючи необхідні продукти, вони створюють пропозицію та задовольняють попит на ринку. Створюючи товари, підприємства забезпечують ринок ресурсами, що в свою чергу призводить до зростання економіки. Створюючи нові робочі місця, вони зменшують кількість реального безробіття. Зазвичай саме малі підприємства є стар-

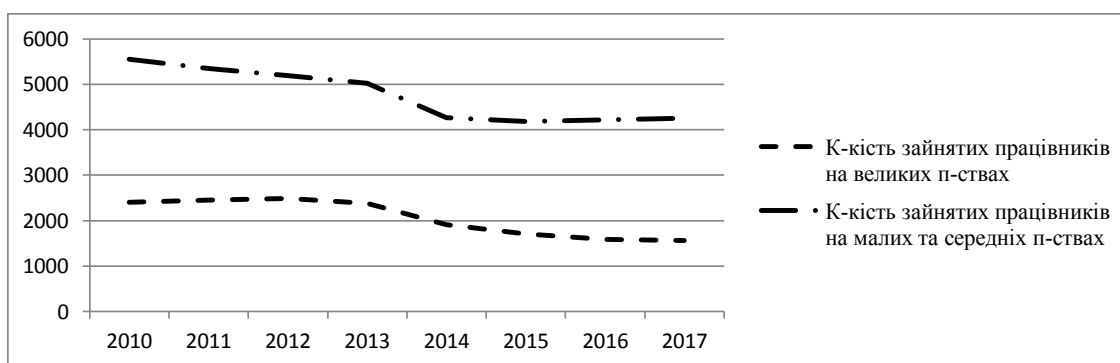

Рис. 2. Динаміка кількості найманих працівників на великих, середніх та малих підприємствах в Україні за 2010–2017 рр.

Джерело: складено на основі [2]

Таблиця 1

Динаміка обсягу реалізованої продукції відповідно до розміру підприємства в Україні за 2010–2017 рр.

Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг), млн грн.	Великі п-ства	У % до загальної кількості	Середні п-ства	У % до загальної кількості	Малі п-ства	У % до загальної кількості	Сума
2010	1401596,9	41,64	1396364,3	41,48	568267,1	16,88	3366228,3
2011	1775829	44,49	1607628	40,28	607782,4	15,23	3991239,4
2012	1761086	41,90	1769430,2	42,10	672653,4	16,00	4203169,6
2013	1717391,3	42,40	1662565,2	41,05	670258,5	16,55	4050215
2014	1742507,9	41,78	1723151,5	41,32	705000,5	16,90	4170659,9
2015	2053189,5	39,80	2168764,8	42,04	937112,8	18,16	5159067,1
2016	2391454,3	38,34	2668695,7	42,78	1177385,2	18,88	6237535,2
2017	2929516,6	38,01	3296417,9	42,77	1482000,7	19,23	7707935,2

том для молодих перспективних менеджерів. Тому можна говорити, що МСП виконує важливу соціальну та економічну функцію.

Щодо реформ, то у 2016 році було ухвалено законопроекти, у яких передбачається чітке зменшення перевірок МСП державними органами. Значну увагу приділено конкретизації зауважень та підстав для проведення раптових перевірок, чітке розмежування прав та обов'язків обох сторін.

Нестабільна політична ситуація в країні, реформування податкової системи, значні коливання національної валюти та імміграція населення в країні Європи в пошуках кращого життя негативно відобразилися на малому та середньому підприємству, що значно загальмувало його розвиток.

Щодо залучення нових ресурсів, то українські підприємства звертаються до банківських установ. Незважаючи на те, що українські банки віддають перевагу кредитуванню великих підприємств, починаючи з 2013 р. значно зросла кількість наданих кредитних коштів для малих та середніх підприємств. Існує безліч видів кредитів: для поповнення оборотних коштів, для купівлі основних засобів, овердрафт та інші. Проаналізуємо ситуацію на ринку, дослідивши пропозиції передових банків в Україні.

Починаючи з 2013 року вартість кредитних коштів значно зросла для малого та середнього бізнесу. На сьогодні вона становить 18–21% річних. Високі ризики кредитування малого бізнесу, нестабільна політична та економічна ситуація не дають банкам змогу кредитувати малий та серед-

ній бізнес. Всі ці фактори не сприяють розвитку МСП та роблять складнішим доступ до нових фінансових ресурсів.

Дослідивши динаміку кількості збиткових підприємств (рис. 3) можна стверджувати, що за останні 4 роки ситуація на ринку погіршується.

Частка підприємств, які отримали збиток з 2015 року зросла на 3,1% порівняно з 2018 роком. Така тенденція спостерігається, як у великих, так і у МСП. Основною причиною є нестабільність на політичній арені та пов'язаною з нею економічною нестабільністю.

Основними сферами діяльності малого та середнього бізнесу є оптова та роздрібна торгівля, оренда майна, надання різних соціальних послуг, тощо. В основному це є не виробництво, що однозначно є не хороших фактом, адже саме виробництво сприяє росту як економіки, так і самих підприємств. Підприємствам необхідно виробляти з вітчизняних ресурсів якісні товари та продавати їх закордон, а натомість підприємства продають сировину за «копійки».

Крім того, українські підприємства майже не здійснюють інноваційної діяльності. Причинами цього є: відсутність матеріальної мотивації щодо інвестування в інноваційні технології; обмежений обсяг фінансування інноваційної діяльності з сторони держави (6,4% від обсягу всіх державних видатків); відсутність в Україні технопарків, інноваційних центрів; недосконале законодавство, що перешкоджає розвитку наукової – дослідницької діяльності.

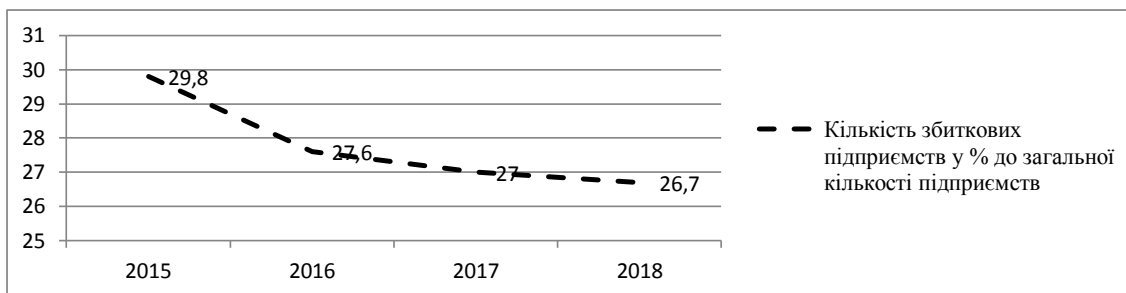

Рис. 3. Динаміка кількості збиткових підприємств у % до загальної кількості підприємств в Україні за 2015–2018 рр.

Джерело: складено на основі [2]

Таблиця 2

Умови кредитування МСП українськими банками у 2019 році

Назва банку	Термін	Ставка. %	Комісія при видачі	Під заставу	Валюта
Ощадбанк	До 3 років	Від 18,2%	0,2%	+	Грн, дол., євро
ПриватБанк	1 рік	Перші 6 міс – 10,8%, наступні – 9,6%	Страхування*	-	Грн.
Альфа-Банк	До 2 років	21%	0,9%	+/-	Грн, дол., євро
Райффайзен Банк Аваль	До 5 років	20,5-21,4%	0,99%	+	Грн.

* кредит має бути застрахований на користь банку

Щоб вирішити усі поточні проблеми у сфері підприємництва, потрібно перейняти цінний досвід міжнародних партнерів, які в свій час змогли подолати всі труднощі та вийти на передові позиції у виробництві [4]. Наприклад, Японія створила державний орган, який регулює питання малого бізнесу, здійснює управління малими підприємствами та підпорядковується Міністерству зовнішньої торгівлі та промисловості. Головним завданням є дотримання антимонопольного законодавства, захист інтересів малого та середнього бізнесу. У Китаї підтримкою малих та середніх підприємств є спеціалізований державний орган – Китайський центр координації та кооперації бізнесу. Першочерговим завданням є створення інфраструктури, які необхідна для технологічної співпраці як між підприємствами в країні так і з міжнародними компаніями в сфері підтримки бізнесу. Центр координації проводить технологічні ярмарки у сфері виробництва інноваційної продукції, конференції з дослідження поточних проблем в малому та середньому бізнесі та реалізовує усі необхідні заходи.

Отже, підсумовуючи наведені приклади, основною метою створення органів, які будуть підтримувати малий та середній бізнес, має стати навчання ведення бізнесу, допомога при виникненні проблем, в отриманні коштів для забезпечення життєдіяльності підприємства. В Україні така підтримка відсутня і на разі органів, які б допомагали підприємству «встояти на ногах» немає.

Висновки з проведеного дослідження.

Малий та середній бізнес займає велику частину ринку в економічно розвинених країнах та посідає одне з найважливіших місць в розвитку економіки. Розуміючи важливість цього сегменту, уряди передових країн використовують різні методи та механізми, які поліпшать економічний клімат для підприємств: податкові пільги, юридичні послуги, програми пільгового кредитування. Порівнюючи поточну ситуацію в Україні та закордоном, можна стверджувати про низьку економічну активність малого підприємництва, що зумовлено обмеженим доступом до отримання необхідних коштів для започаткування власної справи та виходу на ринок. Здавалося б, у 2017 р. підприємства отримали змогу кредитуватися в іноземних банках, але складні умови отримання кредиту та завищені відсоткові ставки не дозволяють користуватися цими послугами. Тому держава повинна зробити поштовх, який забезпечить активацію малого підприємництва. Для цього першочергово потрібно запустити державні програми з підтримки МСП та сприяти їх ефективному впровадженню.

Все тому, що МСП першочергово виконує не лише економічні функції, але й соціальні. За допомогою малого та середнього бізнесу можна створити безліч робочих місць в сільських та приміських територіях. Для цього потрібно зробити

декілька кроків та перейти від «паперової тяганини» до реальної роботи. Створити заклади, які будуть навчати менеджерів якісних здібностей управління підприємством, збільшити мотивацію МСП створювати наукові-інноваційні технології для покращення виробництва і збільшення конкурентоспроможності. Адже згідно даним Держстатистики щорічно зменшується кількість підприємств, відбувається спад інвестицій в МСП, збільшується кількість збиткових підприємств. Тому, виконавши всі ці заходи з стимулювання підприємництва, визначивши стратегію розвитку, як на державному, так і на місцевому рівні, запровадивши чіткі та дієві засоби підтримки функціонування підприємств в Україні малі та середні підприємства зможуть проявити себе в повній мірі та принести економічну та соціальну вигоду, що забезпечить стале економічне зростання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кравченко М.С. Сучасні проблеми розвитку підприємництва в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку економіки Донбасу і Приазов'я* : праці міжнар. наук.-практ. конф., Маріуполь, 25–26 травня 2017 р., Маріуполь, 2017. С. 204–205.
2. Основні показники діяльності підприємництва в Україні. *Державна служба статистики України* : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.03.2018)
3. Колісниченко П.Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 11. С. 77–85.
4. Томнюк Т.Л. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу: уроки для України. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 527–533.

REFERENCES:

1. Kravchenko M.S. (2017). Suchasni problemy rozvytku pidpryjemnyctva v Ukraini. [Modern problems of entrepreneurship development in Ukraine]. *Proceedings of the Problemy ta perspektyvy rozvytku ekonomiky Donbasu i Pryazovja* (Ukraine, Mariupol, May 25-26, 2017), Mariupolj: pp. 204–205.
2. Osnovni pokaznyky dijalnosti pidpryjemnyctva v Ukraini [Key Indicators of Entrepreneurship in Ukraine]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 14.03.2018).
3. Kolisnichenko P.T. (2017) Stan i tendenciji rozvytku malogho ta serednjogho pidpryjemnyctva v Ukraini [Status and trends of small and medium enterprises in Ukraine]. *Ekonomika i suspiljstvo* [Economics and Society]. Mukachevo: Mukachivskij derzhavnyj universytet, pp. 77–85.
4. Tomnjuk T.L. Zarubizhnyj dosvid pidtrymky malogho biznesu: uroky dlja Ukrainy [Foreign experience of small business support: lessons for Ukraine]. *Ekonomika i suspiljstvo* [Economics and Society]. Mukachevo: Mukachivskij derzhavnyj universytet, pp. 527–533.

Chubka OlgaCandidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Finance
National University "Lviv Polytechnic"**Yarmoshuk Andriy**Student
National University "Lviv Polytechnic"**STATE AND PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE**

The purpose of the article is to study the problems of small and medium business development in Ukraine and the prospects for their development. Recent publications on this topic were analyzed. The current state of entrepreneurship in Ukraine is not supported by the state authorities at the appropriate level, that is why many enterprises suffer considerable financial losses, which eventually lead to bankruptcy. Therefore, the relevance of this topic consists not only in the problems of small and medium enterprises in Ukraine, but also the need to quickly solve these problems, in order to increase the economic level and the welfare of society as a whole. After all, small business performs not only an economic function, but also a social one. Since new jobs are created in the country with the help of developed entrepreneurship, it reduces real unemployment, the share of the shadow economy decreases and demand at the market increases. SMEs are also a good start for prospective managers, helping them to gain experience and develop.

After analyzing the current situation at the Ukrainian market, it can be argued that small and medium-sized businesses are the driving mechanism of economic development and provide the gross domestic product in the developed countries of 45-60%. Unfortunately, due to the unstable political and economic situation, as well as the persistent and imperfect legal changes in the state, the number of small and medium-sized enterprises has decreased significantly over the past 5 years.

Despite all the obstacles facing the development and livelihoods of small businesses, it continues to struggle and tries to cooperate with all elements of the market to ensure long-term growth and financial sustainability. World experience proves, that namely in close cooperation between large, small and medium enterprises you can see the real state of development of the economy in the country.

The focus was made on the fact that SMEs create significantly more jobs than large enterprises. This means that by creating a favorable climate for the development of this sector of the market, it is possible to provide society with sufficient number of jobs. According to the research, the number of people working in small and medium enterprises is 63.29% of the total.

It is not worth to ignore the volume of sold products in value terms. According to UN findings in developed countries, enterprises not only produce up to 50% of GDP, but also export a significant number of goods to the world market, provide services, perform specialized work in those areas that are not popular in large enterprises. As for the Ukrainian market, almost all domestic small enterprises sell raw materials or resell goods, and in order to increase the economy and create new jobs, it is necessary to focus entrepreneurship's attention on the production of goods.

In order to bring Ukrainian entrepreneurship to the required level, it is necessary to adapt constantly to the needs of the market, to create new and effective methods of enterprise management, to take into account economic, political, social and regional peculiarities in order to create a mechanism for regulating entrepreneurship, which will ensure maximum efficiency at minimal cost. It is also necessary to create state institutions, which in turn will support small and medium-sized businesses, namely conducting conferences on business education, assisting in case of financial problems through preferential regulation and auditing. By following these measures and creating an effective development strategy, small and medium-sized enterprises will be able to demonstrate their economic benefits, satisfy needs of the population and ensure the growth and development of the economy.